

Hrvatske glagoljične i ćirilicne isprave iz zbirke Stjepana Ivšića 1100-1527, Acta Croatica. Hrvatski spomenici, knj. 1, u latinicu preslovio i bilješke napravio Stjepan Ivšić, transliteraciju osuvremenio, bilješke dopunio i za tisak priredio Josip Bratulić, Kazala osobnih imena i mjesta sastavio Zoran Ladić, Hrvatska akademija znanosti u umjetnosti, Zagreb 2017., 532 str.

Izlaskom *Hrvatskih glagoljičnih i ćirilicnih isprava iz zbirke Stjepana Ivšića* uspješno je zalaganjem priređivača akademika Josipa Bratulića i Zorana Ladića okončan projekt Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti na simboličnu obljetnicu nakon stotinu godina. Godine 2017. izdano je tako djelo kao prvi svezak serije Hrvatski spomenici, odnosno Acta Croatica.

U *Predgovoru* (V-XXXVIII), nalazimo prvoklasnu studiju koja je prikladna ovom rukopisu, njegovoj zahtjevnosti, opsegu i vrijednosti. Priređivač je započeo odnosom kulta Svete braće među Hrvatima i problemom slavenskog bogoslužja u krilu Katoličke crkve. Točnije, navedeni su prvi koraci, točnije izdanja koja su se bavila time još od znamenite knjige *Tisućnica* u kojoj su priloge imali Ivan Kukuljević Sakcinski, Franjo Rački, te Petar Preradović i Ivan Trnski. Nakon tog izdanja, u narednom vremenskom periodu je izašlo nekoliko izdanja, od kojeg se posebno izdvaja *Acta Croatica – Listine hrvatske* koju je također priredio i izdao lijepim uglatim glagoljičnim tekstom, Ivan Kukuljević Sakcinski. U samom *Predgovoru* tog izdanja, Kukuljević Sakcinski 1863., navodi nužnost proučavanja glagoljskih tekstova zbog duge tradicije i neprocjenjive vrijednosti za hrvatsku kulturu. Također je navedeno kako je tradiciji objavljivanja hrvatskih srednjovjekovnih tekstova uvijek pripadalo posebno mjesto, te su sva krucijalna izdanja tog tipa i navedena. Uz kraću analizu ispravljenog i dopunjenog izdanja Kukuljevićeve *Acte*, koje je poduzeo Đuro Šurmin, priređivač je znatnu i zasluženu pozornost usmjerio Stjepanu Ivšiću i njegovom angažmanu na rukopisu ovog djela. Riječ je o velikom znanstveniku koji je vrlo rano bio uključen u prepisivanje dokumenata koji su trebali ući u treću knjigu *Hrvatskih spomenika*. U trenutku kada mu je Akademija konačno povjerila pripremu djela *Acta Croatica* 1917., Stjepan Ivšić je bio slavist za odličnim poznavanjem teorije, ali i praktične primjene ovog izazovnog i zahtjevnog posla.

Jezik isprava je poslovni hrvatski jezik koji nije imao posebnih pravila u ovom formatu, no priređivač ističe kako je unatoč tome imao dugu tradiciju i praksu. Sama *Acta croatica – Hrvatski spomenici*, odnosno hrvatskim jezikom pisane isprave od samog su početka privlačile veliku pozornost povjesničara, povjesničara književnosti, te lingvisti. Nadalje, ističe se kako je projekt stao nakon smrti velikog Stjepana Ivšića, nakon čega je projekt bio u zastoju gotovo dva desetljeća do Miroslava Kurelca koji je započeo s velikim poslom popisivanja građe koja je nedostajala.

U daljnjem tekstu uvodnog poglavlja, priređivač je veliku pozornost usmjerio i problemima točnije izazovima transkripcije i transliteracije rukopisa. Na kraju opširnog i edukativnog uvodnog poglavlja, čitatelju je priložen i *Popis literature* (XXXV-XXXVII), radi lakšeg korištenja ovog vrlo iscrpnog i zahtjevnog *Predgovora*. Osim toga, izdanje je, uz uobičajeni znanstveni aparat uz svaki objavljeni dokument, obogaćen i popisom s regestima isprava (453-471) radi bržeg i lakšeg snalaženja u tekstu. Kao vrijedan prilog, izdanje nam donosi i vrlo detaljna kazala koja je izradio Zoran Ladić, a koja karakterizira detaljnost i preciznost te predstavljaju, kako zbog samog opsega rukopisa, ali i jezičnih izazova u njemu, ogledni primjerak pomoćnog znanstvenog aparata dostojnog izdanja Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Glavni dio teksta je korpus rukopisa koji sadrži 187 isprava napisanih na glagoljici i, kako je navedeno, pripremljenih u skladu s modernim načelima egdotike (1-451). Izrazito su vrijedne za istraživanje društvene, političke, pravne i gospodarske povijesti. Zaključno smatram da je riječ o izrazito vrijednom istraživačkom i izdavačkom pothvatu, koji je nakon dugo vremena ugledao svijetlo dana, te se nadam da će se rad na seriji *Hrvatski spomenici* i dalje nastaviti, budući da postoji još brojna građa na glagoljici koju bi vrijedilo donijeti u transkripciji na latinici za širu znanstvenu i opću upotrebu.

Goran Budeč

Документи српских средњовековних владара у дубровачким збиркама. Доба Немањића [Dokumenti srpskih srednjovjekovnih vladara u dubrovačkim zbirka-ma. Doba Nemanjića], prir. Nebojša Porčić, Posebna izdanja, knj. 137, Balkanološki institut SANU, Beograd 2017., 362 str. + 92 table

Razdoblje od posljednjih petnaest godina pokazalo se vrlo plodonosnim kada je riječ o pothvatima izdavanja (i ponovnog izdavanja) srednjovjekovnog povijesnog gradiva srpske i, usporedno, bosanske provenijencije. Započeto pokretanjem časopisa *Stari srpski arhiv* (2002.) i *Građa o prošlosti Bosne* (2008.), ono je iznjedrilo i prvi svezak *Zbornika srednjovjekovnih ćirilskih povelja i pisama Srbije, Bosne i Dubrovnika* (2011.), kao i niz manjih zbirki ili pojedinačnih članaka koji sadrže do sada neobjavljene izvore, kao i one koji su ranije bili loše ili nekritički priređeni. Kako je srpska i bosanska dokumentarna ostavština iz srednjega vijeka prilično oskudna – sačuvano je svega oko 600 isprava srpskog i oko 400 bosanskog porijekla – moglo bi se brzo doći do kompletnih diplomatskih zbornika, priređenih prema standardima moderne egdotike, barem kada se radi o korpusu dokumenata koje su izdali srpski i bosanski auktori. Važan doprinos u tom smjeru predstavlja i nova knjiga profesora Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, Nebojše Porčića, prva koja primjenjuje jedan novi pristup. Ona, pored uzorite edicije izvora, sadrži i opširnu analitičko-sintetičku studiju o dokumentima koje su sastavljale osobe iz srednjovjekovne Srbije, a koji se danas nalaze u Dubrovniku. Na taj način su dokumenti ne samo prezentirani istraživačkoj javnosti, već su i podrobno opisani, komentirani i stavljani u povijesni kontekst. Kako se radi o ediciji zasnovanoj na gradivu koje se nalazi u Hrvatskoj, ona može biti predmetom interesa hrvatskih povjesničara, osobito onih koji se bave pomoćnim povijesnim znanostima.

Porčićeva knjiga rezultat je autorovog rada na projektima “Srednjovjekovno nasleđe Balkana: institucije i kultura”, koji se izvodi pri Balkanološkom institutu SANU u Beogradu, te “Co:Op – Community as Opportunity: The Creative Archives’ and Users’ Network”, koji su podržali Europska komisija i Ministarstvo kulture Republike Srbije. U *Predgovoru* (7) autor se osvrnuo na spomenute projekte i svoj angažman na njima i izrazio zahvalu arhivskim ustanovama koje su mu omogućile istraživanje. U *Uvodu* (9-19) su obrazloženi koncepcija koju je izabrao i načela kojih se pridržavao. Iako to do sada nije bio uobičajen pristup, Porčić smatra da je uputno objavljivati izvore prema zbirka-ma, posebno kada je riječ o srpskom primjeru. Stoljetni odnosi Srbije i Dubrovnika proizveli su par stotina dokumenata relativno srodne tematike i sličnih diplomatskih obilježja, koji se mogu smatrati svojevrsnom cjelinom. Većina njih je sačuvana u Državnom arhivu u Dubrovniku koji posjeduje oko trećinu ukupnog srpskog diplomatskog gradiva iz srednjega vijeka. Zahvaljujući dubrovačkim dokumentima,